

Návrhy na spresnenie teologickej terminológie v slovenčine

Tretia časť

Jozef Krupa

V roku 2020 som publikoval dielo *Presnejšie formulovanie katolíckej doktríny. Prvý diel*.¹ V roku 2022 vyšiel v časopise druhý diel môjho projektu pod názvom *Návrhy na upresnenie teologickej terminológie v slovenčine. Druhý diel*.² Dôvody publikovania v rôznych periodikách boli administratívneho rázu. Vzhľadom nato, že tretia časť nie je samostatná publikácia, ale súčasť širšieho viacdielného projektu, *Úvod*, publikovaný v prvom a druhom diele, je aktuálny aj pre tretiu a nasledujúce časti.

1. MORÁLNA TEOLÓGIA

1.1 Životná úroveň

V sekulárnej terminológii sa objavuje výraz „životná úroveň“³ v súvislosti s ekonomickými ukazovateľmi, ako je výška platov, stav ciest, zdravotná starostlivosť, zariadenie domácností, úroveň vzdelania, možnosť ísť na dovolenku do zahraničia, atď. Pre kresťanov a duchovne založených ľudí je to však málo. Preto navrhujem – a sám aj používam vo svojich formuláciách, kde necitujem alebo nečítam záväzný text, ako na prednáškach, v homíliách, príhovoroch, katechézach, v písaných príspevkoch i osobných rozhovoroch –, aby kresťania používali rozlišovanie: „vyššia (resp. nižšia) materiálna životná úroveň“ alebo „vyššia (resp. nižšia) duchovná životná úroveň“, aby sme dali najavo, že človek nie je

¹ Porov. Jozef KRUPA, „Presnejšie formulovanie katolíckej doktríny. Prvý diel,“ https://frcth.uniba.sk/fileadmin/rkcmbf/fakultna_kniznica/ [zverejnené 24. 7. 2018, cit. 12. 1. 2022].

² Porov. Jozef KRUPA, „Návrhy na upresnenie teologickej terminológie v slovenčine. Druhý diel – prvá časť,“ *Duchovný pastier* 103, č. 3 (2022): 128–133 a ďalšie časti.

³ POROV. SLOVENSKÁ AKADEMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA, *Krátky slovník slovenského jazyka*, tretie, doplnené a prepracované vydanie, Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1997, s. 773.

len telesný alebo materiálny tvor, ale má aj dušu s duševnými a spirituálnymi potrebami, ktoré spôsob života spoločnosti pozitívne alebo negatívne ovplyvňuje.⁴ Toto rozlíšenie vyjadruje aj aforizmus spred roka 1990: „Vysoká životná úroveň má často za následok mravnú podvýživu“, ktorý by sme mohli ináč formulovať takto: „Vysoká materiálna životná úroveň má často za následok nízku duchovnú životnú úroveň.“

1.2 Materská dovolenka

Pred viacerými rokmi sa objavila správa, že vláda českého premiéra Andreja Babiša odmietla v utorok návrh na premenovanie materskej dovolenky na „materskú starostlivosť“. Návrh predložený poslancom Babišovho hnutia ANO Alešom Juchelkom je podľa vlády nedopracovaný.

„Starostlivosť o dieťa nie je žiadna dovolenka, teda čas odpočinku medzi prácou, ale je to pre každú matku či otca tvrdá drina,“ zdôvodnil svoju iniciatívu Juchelka, ktorý sa usiloval o zmenu príslušného označenia v platnom zákonníku práce.

Babišova vláda však oponovala tým, že zmena pojmu či právneho výrazu sama osebe nezaistí „vyššie spoločenské uznanie pre starostlivosť a výchovu detí“.

Poslanec pre svoju iniciatívu získal takmer 40 poslancov. Podpisy zámerne zbieral iba od mužov, aby zdôraznil, že si dôležitosť starostlivosti o deti uvedomuje aj mužská časť populácie.

V odmietavom stanovisku kabinetu sa píše, že „materská dovolenka“ je tradičný pojem a v právnom poriadku sa vyskytuje už desiatky rokov. Rovnaký termín pritom používa aj nemecké, anglické a francúzske zákonodarstvo. Je aj súčasťou viacerých platných zákonov Českej

⁴ Porov. Roman KRÁLÍK – Ladislav LENOVSKÝ – Martina PAVLÍKOVÁ, „A few comments on identity and culture of one ethnic minority in central Europe,“ *European Journal of Science and Theology* 14, č. 6 (2018): 63–76; José GARCÍA MARTÍN – Arturo MORALES ROJAS – Roman KRÁLÍK, „The problem of the ‘individual’ concept in the kierkegaard’s journals,“ *European Journal of Science and Theology* 16, č. 2 (2020): 39–46; Patrik MATURKANIČ – Ivana ČERGEŤOVÁ TOMANOVÁ – Peter KONDRLA – Viktoria KURILENKO – José GARCÍA MARTÍN, „Homo culturalis versus Cultura animi,“ *Journal of Education Culture and Society* 12, č. 2 (2021): 51–58.

republiky, ktoré poslanec Juchelka vo svojom návrhu vynechal, uviedla česká vláda.⁵

Na Slovensku vznikla podobná iniciatíva. Poslankyňa J. Bitto Cigániková vyhlásila, že za ministrom práce Slovenskej republiky pôjdu predstavitelia SaS s požiadavkou o zmenu názvu „materskej dovolenky“ na „rodičovskú starostlivosť“, „pretože už dávno to nie je materská a už vôbec nie dovolenka“.⁶

Aj táto správa ukazuje, že nielen medzi kresťanmi, ale aj medzi ľuďmi zo svetského prostredia sú takí, ktorí sa usilujú o správne pomenovanie javov. Môžu mať na to rôzne dôvody, ktoré sú však správne:

- snaha o pravdivý názov
- vyvodenie dôsledkov z toho

Názov „materská dovolenka“ zohľadňuje len hospodárske hľadisko.⁷ To je výhodné pre mnohých podnikateľov a politikov, ale pre kresťana málo. Presnejší názov „materská starostlivosť“ vyzdvihuje aj spoločenskú hodnotu materstva a výchovy budúcej generácie, zvlášť v období demografickej krízy až zimy v Európe, na ktorú by kresťania mali poukazovať aj presným názvom a nemali by v tom zaostávať za ľuďmi iného presvedčenia. Okrem toho treba privítať zhodu kresťanského a časti sekulárneho sveta na pomenovaní tejto situácie.

1.3 Umelé prerušenie tehotenstva

Druhý diel *Spoločných modlitieb veriacich* obsahuje formuláciu: „umelé ukončenie tehotenstva“.⁸

Tento výraz, ktorý je prirodzený pre katolícky liturgický text, počas tlačovej besedy 19. júna 2020 o predložení úpravy zákona o ochrane ľudského života použila aj časť poslancov slovenského parlamentu za

⁵ Porov. TASR, „Materská dovolenka v Česku nezmení názov,“ <https://hlavne.sk/nezaradene/ceska-vlada-odmietla-navrh-na-premenovanie-materskej-dovolenky/> [zverejnené 24. 7. 2018, cit. 21. 7. 2020].

⁶ Porov. TASR, „SaS: Nastanu zmeny v materskej pre otcov, chystáme aj ďalšie zlepšenia,“ <https://openiazoch.zoznam.sk/cl/210547/SaS-Nastanu-zmeny-v-materskej-pre-otcov-chystame-aj-dalsie-zlepsenia> [zverejnené 31. 3. 2021, cit. 12. 1. 2022].

⁷ POROV. SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA, *Krátky slovník slovenského jazyka*, s. 130.

⁸ Porov. *Spoločné modlitby veriacich II*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2010, s. 198.

hnutie OLANO.⁹ Verejnoprávne *Rádio Slovensko* informovalo, že niektorí poslanci parlamentu navrhujú v zákone zmeniť názov z „umelé prerušenie tehotenstva“¹⁰ na „umelé ukončenie tehotenstva“.¹¹

Zákon mal spresniť terminológiu na „umelé ukončenie tehotenstva“.¹²

Poslanci z klubu OLaNO v návrhu novely zákona o zdravotnej starostlivosti, ktorá upravuje oblasť potratov, navrhli upustiť od používania pojmu „umelé prerušenie tehotenstva“ a zaviesť pojem „umelé skončenie tehotenstva“. „Tehotenstvo nie je prerušené a neexistuje žiadna objektívna možnosť jeho pokračovania,“ zdôraznili.¹³

⁹ Porov. TA3, „TB predstaviteľov hnutia OLANO o opatreniach pri zvažovaní interrupcie,“ 0,36 min <https://www.ta3.com/clanok/1185982/tb-predstavitelov-hnutia-olano-opatreniach-pri-zvazovanii-interrupcie.html> [zverejnené 31. 3. 2021, cit. 12. 01. 2022].

¹⁰ Porov. SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV ĽUDOVÍTA ŠTÚRA, *Krátky slovník slovenského jazyka*, s. 545.

¹¹ Porov. RÁDIO SLOVENSKO, „Rádiožurnál o 12:00,“ <https://www.rtv.s.sk/radio/archiv/1123/1373165> [zverejnené 10. 7. 2020, cit. 10. 1. 2022].

¹² Porov. TK KBS, „Na podujatí ‚Krok za život‘ žiadali zrušiť diskrimináciu nenarodených,“ <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocanku=20200918023> [zverejnené 10. 7. 2020, cit. 10. 1. 2022]; TK KBS, „Tomáš Kováčik: Umelý potrat je najväčšou nespravodlivosťou súčasnosti,“ <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocanku=20200924031> [zverejnené 24. 9. 2020, cit. 10. 1. 2022]; Michal VIVOĎA, „Analýza etického postoja k počatému ľudskému životu v islame,“ *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis* 16, č. 1 (2019): 35–38; Michal VIVOĎA – Vladimír KÍŠ – Marek KROŠLÁK, „Bioetické aspekty anencefalických detí,“ *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis* 3, č. 3 (2003): 252; Vladimír THURZO, „Biblický základ ontologického ‚dobrá dieťať,‘“ in *Sväté písmo ako duša teológie*, ed. Miloš Lichner, Trnava: Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 2015, s. 261; Vladimír THURZO, „Je potrebné prehodnotiť aktuálny postoj Katolíckej cirkvi k trestu smrti?,“ *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis* 15, č. 2 (2018): 85; Vladimír THURZO, „Identita, ontologický a etický štatút ľudského embrya. Epistemologický problém a jeho riešenie,“ *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis* 12, č. 1 (2015): 50; Jozef JANČOVIČ, „Dominus quasi vir pugnator (Ex 15,3). Adekvátna hermeneutika Pánovej vojny v Písme,“ *Sväté písmo ako duša teológie*, ed. Miloš Lichner, Trnava: Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 2015, s. 37; Ján VIGLAŠ, „Fatima a význam výhrady vo svedomí,“ *Mária – Matka v každej dobe*, ed. Anton Adam, Badín: Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 2017, s. 133; Peter VOLEK, „Nebezpečenstvo relativizmu pri posudzovaní človeka a jeho dôsledky na ospravedlňovanie potratov a eutanázie,“ *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis* 1, č. 2 (2001): 157.

¹³ Porov. KONZERVATÍVNY DENNÍK POSTOJ, „Prolife/Poslanci posunuli do 2. čítania novelu upravujúcu oblasť potratov z dielne OLaNO,“ <https://www.postoj.sk/58155/poslanci-posunuli-do-2-citania-novelu-upravujucu-oblast-potratov-z-dielne-olano> [zverejnené 21. 7. 2020, cit. 10. 1. 2022]; KONZERVATÍVNY DENNÍK POSTOJ, „Prolife/Rezort zdravotníctva odporučí vláde odobriť zákon o interrupciách,“ <https://www.postoj.sk/60196/>

Opodstatnenosť názvu „umelé ukončenie tehotenstva“ nespochybnila ani oponentka návrhu zákona poslankyňa strany *Sloboda a Solidarita* a predsedníčka *Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre zdravotníctvo* J. Bittó Cigániková.¹⁴ Aj v tomto prípade treba oceniť zhodu vyznávačov kresťanského a liberálneho svetonázoru na pomenovanie identickej situácie.

1.4 Neprispôsobivý

Vo verejnom živote sa stretávame s termínom „neprispôsobivý“.¹⁵ Pod ním sa najčastejšie myslia obyvatelia minority, ktorí majú iný pohľad na životný štýl, poriadok na verejných priestranstvách, prácu, atď., ako majoritné obyvateľstvo. Preto ich často nazývajú „neprispôsobiví“ občania. Tu však vyvstáva otázka, v čom by sa v demokracii mal kto komu „prispôsobovať“? Prečo by sa mal jeden dôstojný spôsob života a hodnôt prispôsobovať inému?¹⁶ Len preto, že sa k nemu hlási väčšina obyvateľov? Nemôžu žiť vedľa seba viaceré životné štýly? Tu môže hroziť nebezpečenstvo, že ako v minulosti boli v krajinách strednej a východnej Európy kresťania „neprispôsobiví“ vládnucej ateistickej ideológii, v súčasnosti môžu byť „neprispôsobiví“ pre ideologické kolonizácie, ako ich výstižne nazýva pápež František.¹⁷ Pri spomínaných negatívnych javoch, ako sú kriminalita, vytváranie neporiadku na verejných priestranstvách, dobrovoľná nezamestnanosť zdravých ľudí, atď. by sa nemal používať pojem „neprispôsobiví“ občania, ale „kriminálnici“,

rezort-zdravotnictva-odporuci-vlade-odobrit-zakon-o-interrupciach [zverejnené 25. 8. 2020, cit. 10. 1. 2022]; –JL–, „Novela o potratoch je v druhom čítaní,“ *Katolícke noviny* 135, č. 30 (2020), 26. 7. 2020, s. 14.

¹⁴ Porov. SME video, „Duel Záborskej a Cigánikovej: Ako sa zmení zákon o interrupciách?,“ <https://video.sme.sk/c/22444067/rozhovory-zkh-duel-zaborska-vs-ciganikova-video.html> [zverejnené 3. 8. 2020, cit. 10. 1. 2022].

¹⁵ Porov. SLOVENSKÁ AKADEMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA, *Krátky slovník slovenského jazyka*, s. 564.

¹⁶ Porov. FRANCIS, „Apostolic exhortation Evangelii Gaudium,“ 115, https://www.vatican.va/content/francesco/en/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html [zverejnené 26. 11. 2013, cit. 15. 2. 2022].

¹⁷ Porov. FRANCIS, „Encyclical letter Fratelli Tutti,“ 13–14, https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html [zverejnené 26. 10. 2020, cit. 15. 2. 2022].

„neporiadni obyvatelia“, „občania zneužívajúci sociálny systém“ a pod., čiže pomenovať konkrétny problém konkrétnym názvom, a nie skrývať všetky zlé fenomény za výraz „nepriprôsobivý“.

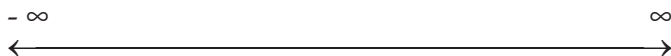
2. DOGMATICKÁ TEOLÓGIA

2.1 Prolegomena

2.1.1 Bezkonечnosť

V slovenskej teologickej literatúre veľmi zriedkavo nachádzame výraz „bezkonечnosť“, napríklad vo vete: „Cirkev [...] zvestovala faktickosť večnej blaženosti a najmä jej bezkonечnosť.“¹⁸ Ide o nezaužívaný výraz, zložený zo slov: „bez“ a „koniec“, ktorý označuje niečo, čo nemá koniec. V súčasnosti ho nenájde v *Slovníku súčasného slovenského jazyka*, v *Krátkom slovníku slovenského jazyka* ani v *Pravidlách slovenského pravopisu*. Podobný zmysel má aj slovo „nekonečnosť“, ktorý tiež etymologicky označuje niečo, čo nemá koniec – „nie“, respektíve zápor „ne-“ a „koniec“. Na citovanom mieste nahrádza termín „večnosť“ neba. Výraz „bezkonечnosť“ neba pokladám za vhodnejší ako jeho „večnosť“, lebo presnejšie charakterizuje situáciu neba ako stvorenia, ktoré nie je „večné“ – čiže podľa definície tohto pojmu také, ktoré nikdy nevzniklo ani nikdy nezanikne – keďže nebo ako miesto Boha, anjelov a ľudí – nie ako miesto samého Boha – vzniklo v čase potom, ako dobrí anjeli obstáli v skúške –, ale na základe kresťanskej náuky o prirodzenosti anjelov a nesmrteľnosti ľudských duší a všeobecnom vzkriesení ľudských tiel neprestane jeho existencia.

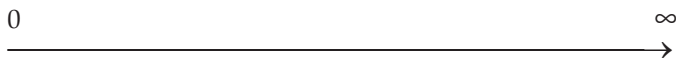
„Večné“ možno znázorniť priamkou, ktorá nemá ani začiatok ani koniec.

„Bezkonечné“ možno znázorniť polpriamkou, ktorá má začiatok, ale nemá koniec. To isté etymologicky platí aj o slove „nekonečný“, čiže ten,

¹⁸ Porov. „Florentský koncil roku 1439,“ in *DH 1304 n.*, in: Michael SCHMAUS, *Viera Cirkvi V. – Eschatológia*, Bratislava: Teologický inštitút sv. Alojza na Slovensku Spoločnosti Ježišovej, [b.r.], s. 130.

ktorý nemá koniec. Nepopiera sa v ňom, že má začiatok, lebo o ňom v tomto slove nie je zmienka.

2.1.2 Cirkevní otcovia

C. V. Pospíšil píše, že s výnimkou židovskokresťanskej teológie prvého storočia po Kristovi a počiatku druhého storočia bola reflexia cirkevných otcov silne ovplyvnená platonizmom a neoplatonizmom.¹⁹ To isté platí o článku pod názvom *Antworten der Kirchenväter*,²⁰ v ktorom iný autor píše, že kresťania boli v prvokresťanskej dobe obvinení pohanmi z bezbožnosti a uvádza odpoveď sv. Justína na túto výčitku.²¹ Sv. Justína, ktorý zomrel v roku 155 po Kristovi, možno zaradiť medzi cirkevných otcov len v širšom slova zmysle, kým v užšom, presnejšom zmysle, patrí medzi prvokresťanských apologetov.

Zmienení autori používajú slovné spojenie „cirkevných otcov“ podľa súčasnej charakteristiky, keď sa týmto termínom spravidla označujú starocirkevní spisovatelia, ktorí mali osobitnú autoritu v učení viery a mravov.²² Pôvodne sa však názvom „cirkevní otcovia“ označovali biskupi ako svedkovia kresťanskej Tradície.²³ Tak ich charakterizuje aj *Katechizmus Katolíckej cirkvi*.²⁴

Zastávam návrat k predchádzajúcemu deleniu, ktoré obsahuje presnejšie rozlíšenie jednotlivých autorov kresťanského staroveku podľa viacerých spoločných znakov do štyroch skupín na „apoštolských otcov“

¹⁹ Porov. Ctirad Václav Pospíšil, „Teológia a její metoda v dějinách,“ *Teologické texty* 9, č. 6 (1998): 196.

²⁰ Odpovede cirkevných otcov.

²¹ Porov. N. Brox, „Antworten der Kirchenväter,“ in *Wer ist eigentlich – Gott?*, ed. Hans Jürgen Schultz, München: Kösel-Verlag, 1969, s. 134.

²² Porov. Jozef HERIBAN, *Príručný lexikon biblických vied*, druhé, revidované vydanie, Bratislava: Don Bosko, 1994, s. 271–272; Anton ADAM, „Mariológia v teológii Jána Pavla II.,“ *Duchovný pastier* 84, č. 8 (2003): 486; Anton ADAM, „Eucharistia v náuke Katolíckej cirkvi a protestantov,“ in *Eucharistia*, Košice: Univerzita Komenského – Teologický inštitút v Košiciach, 2000, s. 43; Anton ADAM, „Eucharistia – zjednotenie s Kristom a obnova v Kristovi,“ *Duchovný pastier* 86, č. 10 (2005): 713.

²³ Porov. HERIBAN, *Príručný lexikon biblických vied*, s. 271–272.

²⁴ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 8.

v“,²⁵ „apologétov“,²⁶ „cirkevných otcov“²⁷ a „cirkevných spisovateľov“,²⁸ ku ktorým možno ešte priradiť diela starokresťanských anonymných autorov a liturgiu tejto epochy.

Pôvodné delenie malo svoje opodstatnenie. Vyskytuje sa aj dnes. Čiastočne ho nachádzame napríklad v direktóriu o ekumenizme, v ktorom čítame, že porovnávacie štúdium vlastného katolíckeho dedičstva s bohatstvom iných kresťanských tradícií na Východe i Západe „je dôležité vo všetkých tematických oblastiach: [...] v štúdiu apoštolskej Tradície, ako sa nachádza u cirkevných otcov a iných cirkevných spisovateľov Východu a Západu“.²⁹ Pridržiava sa ho do istej miery aj H. Kraft, keď o sv. Irenejovi píše, že je najstarším spomedzi tzv. „starokatolíckych otcov“.³⁰ Pravoslávny autor na Slovensku tiež používa toto delenie s malou modifikáciou, obvyklou u autorov tejto cirkvi, keď rozlišuje „apoštolských mužov“, „kresťanských apologétov“,³¹ „cirkevných otcov“ a „cirkevných spisovateľov“.³² Treba však objektívne priznať, že na inom mieste autor zaraďuje medzi „popredných otcov“ sv. Ignáca z Antiochie, sv.

²⁵ Porov. tamtiež, s. 223–224; Luigi PADOVESE, *Wprowadzenie do teologii patrystycznej*, Kraków: Wydawnictwo WAM, 1994, s. 45, 93, 138 a 142; Marian MICHALSKI, *Antologia literatury patrystycznej. Tom I.*, Warszawa: Instytut wydawniczy Pax, 1975, s. 9; Jozef ŠPIRKO, *Patrológia*, Prešov: Spolok biskupa Petra Pavla Gajdica, 1995, s. 16, 17–32 a 224; *Třetí patristická čítanka*, vybral, preložil, úvody a poznámky napísal Josef Novák, Praha: Česká katolická Charita, 1985, s. 4.

²⁶ Porov. HERIBAN, *Príručný lexikon biblických vied*, s. 219; PADOVESE, *Wprowadzenie do teologii patrystycznej*, s. 45, 142; MICHALSKI, *Antologia literatury patrystycznej*, s. 84; ŠPIRKO, *Patrológia*, s. 16, 33–52 a 224–225; Viliam JUDÁK, „Božský Augustus a Božie kráľovstvo,“ *Duchovný pastier* 95, č. 10 (2014): 469.

²⁷ Porov. HERIBAN, *Príručný lexikon biblických vied*, s. 271–272; ŠPIRKO, *Patrológia*, s. 16, 90–174 a 226–227; Miloš LICHNER – Katarína KARABOVÁ, *K prameňom ranokresťanskej latinskej tradície*, Trnava: Dobrá kniha, 2017, s. 7.

²⁸ Porov. ŠPIRKO, *Patrológia*, s. 70–89, 174–215, 225, 227–228.

²⁹ POROV. PÁPEŽSKÁ RADA PRE NAPOMÁHANIE JEDNOTY KREŠŤANOV, *Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme*, 77–78. V angličtine text znie: „This comparative study is important in all subjects: in the study of Scripture, which is the common source of faith for all Christians; in the study of the apostolic Tradition in the Fathers of the Church and in other church writers of East and West“; PONTIFICAL COUNCIL FOR PROMOTING CHRISTIAN UNITY, „Directory for the application of principles and norms on ecumenism,“ <http://www.christianunity.va/content/unitacrisciani/en/documenti/testo-in-inglese.html> [zverejnené 25. 8. 2020, cit. 10. 1. 2022].

³⁰ Heinrich KRAFT, *Slovník starokresťanskej literatúry*, Trnava: Dobrá kniha, 1994, s. 241.

³¹ Porov. Štefan PRUŽINSKÝ, *Patrológia*, Bratislava: Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990, s. 215, 375, 462.

³² Porov. tamtiež, s. 13, 38, 55.

Ireneja Lyonského, Origena, Tertuliána, sv. Cyrila Alexandrijského, sv. Jána Damaského, sv. Gregora Palama a ďalších.³³ V tomto význame sa často vyskytuje aj výraz „svätí otcovia“.³⁴

Komenského evanjelická bohoslovecká fakulta v Prahe vydala knihu *Spisy apoštolských otců*, v ktorej sa tiež píše o „apoštolských otcov“, „kresťanských apologétoch“ a „cirkevných otcov“.³⁵

Z toho vyplýva prehodnotenie formulácie „cirkevní otcovia“ v citovaných vetách a v ďalších podobných textoch, ktoré sa pridŕžajú novej definície, lebo z tohto hľadiska prvé storočie po Kristovi a počiatok druhého storočia nie je dobou „cirkevných otcov“ v presnom zmysle slova. Mala by sa nazývať dobou „apoštolských otcov“³⁶ a „prvokresťanských apologétov“.³⁷

Prekladatelia *Katechizmu Katolíckej cirkvi* do slovenčiny uvádzajú medzi prameňmi, ktoré sú v ňom citované, „cirkevných spisovateľov“.³⁸ Na inom mieste píše o textoch „cirkevných otcov a spisovateľov“.³⁹

Ak sa nám nepozdáva súčasná mienka všetkých autorov zahrnúť do spoločného pomenovania „cirkevní otcovia“, ktorá má svoje nedostatky, vynára sa otázka, akým výrazom pomenovať všetky štyri skupiny jedným názvom. Navrhujem termín „predstavitelia Tradície“,⁴⁰ ktorý by mohol slúžiť ako východiskový bod pri hľadaní výstižnejšieho názvu. Výraz „predstavitelia“ sa často používa pre určité homogénne skupiny ľudí,⁴¹ napríklad v súvislosti s verejnými činiteľmi. V tomto zmysle ho nachádzame v týchto prosbách v *Spoločných modlitbách veriacich*:

³³ Porov. tamtiež, s. 15.

³⁴ Porov. tamtiež, s. 21.

³⁵ Porov. KOMENSKÉHO EVANGELICKÁ BOHOSLOVECKÁ FAKULTA V PRAZE, *Spisy apoštolských otců*, Praha: Kalich, 1986, s. 3–6.

³⁶ Porov. HERIBAN, *Príručný lexikon biblických vied*, s. 223–224; ŠPIRKO, *Patrológia*, s. 16, 17–32 a 224.

³⁷ Porov. HERIBAN, *Príručný lexikon biblických vied*, s. 219; ŠPIRKO, *Patrológia*, s. 16, 33–52 a 224–225.

³⁸ Porov. JOZEF ZLATŇANSKÝ – FERDINAND JAVOR – RUDOLF BLATNICKÝ, „Osobitné prvky slovenského prekladu Katechizmu Katolíckej cirkvi,“ *Duchovný pastier* 80, č. 9 (1999): 420.

³⁹ Porov. JOZEF ZLATŇANSKÝ – FERDINAND JAVOR – RUDOLF BLATNICKÝ, „Pramene použité v slovenskom preklade Katechizmu Katolíckej cirkvi – II. časť,“ *Duchovný pastier* 81, č. 2 (2000): 79.

⁴⁰ Porov. JOZEF KRUPA, *Vieroučný výskum textov paleokresťanskej Tradície*, Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2015, s. 19, poznámka 17.

⁴¹ Porov. VILIAM JUDÁK, „Slovenskí biskupi a Druhý vatikánsky koncil,“ *Duchovný pastier* roč. 93, č. 1–2 (2012): 85; MARIAN ŠURÁB, „Druhý vatikánsky koncil – stále aktuálny a nenaplnený. Optatam Totius,“ *Duchovný pastier* 96, č. 8 (2015): 349; Gerhard Ludwig

Aby sa národy a ich predstavitelia v úsilí o kultúrnu a sociálnu obnovu opierali o Kristov príkaz lásky, prosme Pána.⁴²

Bože, vnukni predstaviteľom štátov zmysel pre pravé hodnoty, ...⁴³

Pri súčasnom preferovanom spoločnom názve „cirkevný otcovia“ bez rozlišovania medzi jednotlivými skupinami dochádza napr. k tomu, že cirkevný spisovateľ Tertulián, – ktorého pri všetkej úcte voči nemu najmä po jeho odchode k montanistom v roku 206 po Kristovi⁴⁴ sotva možno právom nazvať „cirkevným otcom“ ako sv. Augustína, sv. Ambróza, sv. Gregora Veľkého a iných –, je v spomenutom diele svetoznámeho biblistu nedávnej doby prof. J. Heribana zaradený medzi „cirkevnými otcami“⁴⁵ aj medzi „apologétmi“,⁴⁶ čím si autor svetoznámeho slovníka v tejto téme protirečí, lebo minimálne pri tomto autorovi sa na jednej strane pridrižiava nového poňatia „cirkevných otcov“, na druhej strane ho podľa pôvodného delenia zároveň zaraďuje medzi „apologétov“. Ak zostaneme pri tradičnom kategorizovaní, vyhneme sa tomuto zmätku.

V každej, aj nedávnej dobe, sme svedkami prehodnocovania nových názorov. Objavuje sa prvý názor, potom prichádza antitéza a po čase buď syntéza alebo aj návrat k prvej mienke, lebo protikladný názor sa neosvedčil. Ide tu o stále hľadanie. Príkladom môže byť opätovné dovolenie Benedikta XVI. sláviť po vyše troch desaťročiach od koncilovej reformy obetu sv. omše aj podľa typického vydania *Rímskeho misála* vyhláseného sv. Jánom XXIII. v roku 1962 apoštolským listom *Summorum Pontificum*.⁴⁷

Müller, „Encyklika Veritatis splendor po 25 rokoch. Obsah, poslanstvo, výzvy. Úvahy nad encyklikou Veritatis splendor,“ <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/zborniky-z-konferencii/c/aktualne-otazky-ludskej-mravnosti#Obsah> [zverejnené 22. 7. 2020, cit. 15. 1. 2022].

⁴² Vojtech NEPŠINSKÝ – Štefan TUKA – Peter STAROŠTÍK – Pavol ZVÁRA – Ján DUBINA – Štefan Fábry [Zostavovatelia], *Spoločné modlitby veriacich II. Druhý zväzok. Cezročné obdobie*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2010, s. 319.

⁴³ Tamtiež, s. 254.

⁴⁴ Porov. Jozef UHRIN, *Prednášky zo špeciálnej dogmatiky II. O milosti božej. Eschatológia. O sviatostiach*, 3. vydanie, Bratislava: Cirkevné nakladateľstvo pre Rímskokatolícku cyrilometodskú bohosloveckú fakultu, 1990, s. 174.

⁴⁵ Porov. HERIBAN, *Príručný lexikon biblických vied*, s. 271–272; ŠPIRKO, *Patrológia*, s. 16, 90–174 a 226–227.

⁴⁶ Porov. HERIBAN, *Príručný lexikon biblických vied*, s. 219; ŠPIRKO, *Patrológia*, s. 16, 33–52 a 224–225.

⁴⁷ Porov. Apoštolský list *Motu proprio* Benedikta XVI. *Summorum Pontificum*, úvod a článok 1; „List Jeho Svätosti Benedikta XVI. biskupom pri príležitosti uverejnenia apoštol-

2.1.3 Dvojzmyselný

V úvode tohto projektu som uviedol, že jeho cieľom je odstrániť dvoj-, respektíve viacznačnosť v tých prípadoch teologickej terminológie v slovenskom jazyku, kde je to len trochu možné.⁴⁸ Týka sa to aj slova „dvojzmyselný“, ktoré sa často používa v zmysle „dvojznačný“.⁴⁹ S týmto termínom by nebol žiadny problém vtedy, ak by bolo jednoznačné, to jest, ak by znamenalo len poukaz na dva rôzne významy, respektíve zmysly slova. Problém však spočíva v tom, že toto slovo znamená aj to, že okrem svojho pôvodného zmyslu sa spája aj s témou, ktorá sa týka konania v rozpore so šiestym Božím prikázáním. To značí, že slovo „dvojzmyselný“ znamená:

- ten, ktorý má dvojaký zmysel slova, čiže dva významy,
- prestupujúci rečou šieste a deviate Božie prikázanie.

Mnohí autori iste nemyslia na tento druhý význam, ako napríklad slovenský kresťanský filozof v jednej náboženskej relácii v Slovenskom rozhlas.⁵⁰ Aby sme sa vyhli neželanému rozširovaniu významu tohto slova, navrhujem ho nahradiť slovom „dvojznačný“, pri ktorom sa nevytvára spomenutá nechcená asociácia.

Mohlo by sa použiť aj slovo „dvojzmyslový“, čiže majúci dva zmysly, ktoré nevyvoláva podobný kontext, ako výraz „dvojzmyselný“. V súčasnosti však nie je súčasťou slovenského jazyka.⁵¹ Na základe môjho návrhu by sa mohlo považovať, aby sa tam zaradilo ako napr. podobné slová: „kolegiálny“, čiže priateľský, kamarátsky, družný, vychádzajúci

ského listu Motu proprio Summorum Pontificum o používaní rímskej liturgie, ktorá predchádzala reforme uskutočnenej roku 1970,“ <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/list-summorum-pontificum> [zverejnené 24. 5. 2020, cit. 15. 1. 2022]; Vojtech NEPŠINSKÝ, „Slávenie tridentských omší nezavádzajme,“ *Katolícke noviny* 135, č. 2 (2020): 14.

⁴⁸ POROV. KRUPA, „Presnejšie formulovanie katolíckej doktríny. Prvý diel,“ s. 5.

⁴⁹ POROV. SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA SAV, *Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G*, Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006, s. 847; SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA, *Krátky slovník slovenského jazyka*, s. 143.

⁵⁰ POROV. RTVS. RÁDIO REGINA, „Náboženský magazín Viera v živote,“ <https://www.rtvsk.sk/radio/archiv/1693/1320048> [zverejnené 24. 5. 2020, cit. 15. 1. 2022].

⁵¹ POROV. SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA SAV, *Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G*, s. 847; SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. JAZYKOVÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA, *Pravidlá slovenského pravopisu*, s. 176.

si v ústrety, priaznivý, nápomocný, súdržný, a „kolégiový“, čiže „vzťahujúci sa na kolégium, skupinu vybraných odborníkov, kolektívny“.⁵²

Problém sa netýka ekvivalentu slova „viaczmyselný“ k termínu „viacznačný“, lebo obe slová sa používajú len zriedkavo a prvé z nich nemá dvojnásobný význam ako je to v prípade slova „dvozmýslivý“.

Vidno to aj vo formulácii istého autora, že „profesor Küng dokáže priviesť do rozpakov. V jednom interview hovorí, že „centrom Koránu je Boh, tak ako je centrom Biblie“.⁵³ „Nejdú aj takéto dvozmýslivé vyhlásenia proti II. vatikánskemu koncilu, na ktorý sa Küng tak často a rád odvoláva?“⁵⁴ Nahradenie výrazu „dvozmýslivé“ termínom „dvojnásobné“ by prispelo k jednoznačnému chápaniu tvrdenia.

Rozlíšenie názorne ukazuje tento text: „Zborte tento chrám a za tri dni ho postavím“ (Jn 2,19). „Už teraz sa mi zdá, že Židia predstavujú tých, čo majú radi telo a zmyslové veci.“⁵⁵ Slovenský preklad latinského textu: „Cōrporis amāntes ac rerum sensibīlium, [...]“⁵⁶ so slovom „zmyslové“ nedáva priestor na dvojnásobné vnímanie výrazu, ako tomu bolo v predchádzajúcom znení.

2.1.4 Nehodnota

V slovenskej teologickej literatúre sa veľmi ojedinele nachádza termín „nehodnota“, napr. vo vete: „Bolo by osudným, keby sme si dovoľovali urobiť definitívny úsudok [...] o hodnote alebo nehodnote historických udalostí len v rámci ľudských dejín. Výrazom súd, ktorý bude Kristus konať pri svojom druhom príchode, sa mienia vyjadriť dve veci: odha-

⁵² SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA SAV, *Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L*, Druhý zväzok, Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011, s. 643; porov. SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. JAZYKOVÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA, *Pravidlá slovenského pravopisu*, s. 224.

⁵³ Hans KÜNG, „The center of the Qur'an is God Himself as He is the center of the Bible,“ <https://www.youtube.com/watch?v=3B0Ud9yH8NA> [zverejnené 10. 8. 2012, cit. 15. 1. 2022].

⁵⁴ Porov. Erik DUJAV, „Hans Küng: Portrét rebelantského teologa. O vrcholnom predstaviteľovi liberálneho katolicizmu,“ <https://blog.postoj.sk/60156/hans-kung-portret-rebelantskeho-teologa> [zverejnené 31. 8. 2020, cit. 15. 1. 2022].

⁵⁵ ORIGENES, „Komentár k Jánovi“ (Tomus 10, 20), in PG 14, 370–371, in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu IV. Obdobie „cez rok“. XVIII.–XXXIV. týždeň*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1992, s. 164.

⁵⁶ ORIGENES, „Commentário in Joannem“ (Tomus 10, 20), in PG 14, 370–371, in: *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum IV. Tempus per annum hebdomadae XVIII.–XXXIV., Octava impressio*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1975, s. 142.

lenie hodnoty a nehodnoty, a pririeknutie definitívneho osudu podľa hodnoty alebo nehodnoty.⁵⁷

Domnievam sa, že slovo „nehodnota“ má v teologickom slovníku svoje opodstatnenie a výstižne vyjadruje určité javy, hoci sa nenachádza v *Slovníku súčasného slovenského jazyka*, v *Krátkom slovníku slovenského jazyka* ani v *Pravidlách slovenského pravopisu*. Sú tam len podobné slová „nehodnotný“,⁵⁸ „nehodno“ a „nehodný“.⁵⁹

2.1.5 Nevečnosť

Ďalším pojmom, ktorý sa v slovenskej teologickej literatúre vyskytuje veľmi zriedkavo, je slovo „nevečnosť“, napríklad vo vete: „Origenes, sv. Gregor Nyssenský a sv. Gregor Nazianský učili všeobecnú znovuvýstavbu, a tak nevečnosť pekla.“⁶⁰ Zastávam názor, že slovo „nevečnosť“ má tiež v teologickom slovníku svoje miesto a oprávnené charakterizuje mnohé situácie, o ktorých pojednáva katolícka teológia, hoci sa nenachádza v *Slovníku súčasného slovenského jazyka*, v *Krátkom slovníku slovenského jazyka* ani v *Pravidlách slovenského pravopisu*. Teológovia na Slovensku i vo svete by sa jeho používaním mohli pričiniť, aby sa stalo súčasťou mnohých jazykov ako toľko iných novotvarov, ktoré si v nich našli svoje trvalé miesto. Filológovia tvrdia, používanie nových tvarov závisí od používateľov jazyka, či dané slovo potrebujú zaradiť do svojej slovnej zásoby alebo nie.

2.1.6. Nevera

Tento výraz by bolo možné zaradiť aj do morálnej a biblickej teológie, ako to vidno z citovaných textov. Aj v dogmatickej teológii má však svoje opodstatnené miesto, preto som sa rozhodol ponechať ho v rámci tejto teologickej disciplíny.

⁵⁷ POROV. SCHMAUS, *Viera Cirkvi V. – Eschatológia*, s. 59; MICHAL VIVODA, „Rozbor štruktúr viery v myslení Josepha Ratzingera/Benedikta XVI.,“ in *Teologálne čnosti z interdisciplinárneho pohľadu*, ed. Michal Lichner, Trnava: Dobrá kniha, 2018, s. 405.

⁵⁸ POROV. SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV ĽUDOVÍTA ŠTÚRA SAV, *Slovník súčasného slovenského jazyka. M – N*, s. 783.

⁵⁹ POROV. SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV ĽUDOVÍTA ŠTÚRA, *Krátky slovník slovenského jazyka*, s. 365; SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. JAZYKOVÝ ÚSTAV ĽUDOVÍTA ŠTÚRA, *Pravidlá slovenského pravopisu*, s. 274.

⁶⁰ POROV. UHRIN, *Prednášky zo špeciálnej dogmatiky II. O milosti božej. Eschatológia. O sviatosťiach*, s. 95.

Spomenutý pojem uvádzam preto, aby sme sa vyhýbali dvojznačnosti, používanej často aj v súčasných oficiálnych modlitbách a iných textoch Cirkvi pri slove „nevera“, ktorým sa na Slovensku označuje v dogmatickej teológii ateizmus a v morálnej teológii hriechy proti:

- prvému ako aj
- šiestemu a deviatemu Božiemu prikázaniu.⁶¹

V prvom význame sa stále vyskytuje:

a) vo Sv. písme napríklad v:

aa) 25. žalme v súvislosti s prvým Božím prikázáním vo verši:

Nech sú zahanbení tí, čo sa [...] dopúšťajú nevery (Ž 25,3).⁶²

Latinský text v tomto prípade znie: „infideliter agentes“,⁶³ do slovenčiny preložený výrazom „dopúšťajúci sa nevery“.

ab) Liste Rimanom 11,20.23.30.32:

[...] boli odlomené pre neveru, ale ty stojíš pre vieru.

Aj oni budú naštepení, ak nezotrvajú v nevere, [...].

Ako ste vy voľakedy neverili Bohu, a teraz ste dosiahli milosrdenstvo pre ich neveru, [...].

Boh [...] všetkých uzavrel do nevery, [...].⁶⁴

ac) Prvom liste sv. apoštola Pavla Timotejovi 1,13:

[...] dosiahol som milosrdenstvo, lebo som to urobil [...] v nevere.⁶⁵

⁶¹ Porov. Viliam JUDÁK, „Náboženský prínos sv. Cyrila a Metoda,“ *Duchovný pastier* 94, č. 7 (2013): 400.

⁶² *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu II. Pôstne obdobie. Veľkonočné trojdnie. Veľkonočné obdobie*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1988, s. 1118; porov. David CARLIN, „K veci. Ateizmus ako základná pozícia. O troch druhoch ateistov,“ <https://www.postoj.sk/61194/ateizmus-ako-zakladna-pozicia> [zverejnené 31. 8. 2020, cit. 15. 1. 2022].

⁶³ *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum II. Tempus quadragesimae. Sacrum triduum paschale. Tempus paschale*, Octava impressio, Typis Polyglottis Vaticanis, 1974, s. 905.

⁶⁴ *Sväté písmo Starého i Nového zákona*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1996, s. 2385–2386; „Sväté písmo,“ <http://dkc.kbs.sk/> [zverejnené 31. 8. 2020, cit. 15. 1. 2022].

⁶⁵ *Sväté písmo Starého i Nového zákona*, s. 2487; *Sväté písmo*, <http://dkc.kbs.sk/>; *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu IV.*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1992, s. 308.

V latinskej verzii je to: „[...] feci in incredulitate.“⁶⁶

b) V modlitbe *Rímskeho misála* a *Liturgie hodín*:

Bože, [...], pripútaj k sebe naše srdcia, aby sme sa [...] neodvrátili od [...] tvojej pravdy, ku ktorej si nás priviedol z [...] nevery.⁶⁷

Latinský výraz „incredulitas“ je v tejto modlitbe „[...], quos de incredulitate [...] liberasti“ [...]“⁶⁸ do slovenčiny preložený výrazom „nevera“.

c) V *Liturgii hodín* sa stretávame s týmito formuláciami:

ca) v hymnuse Posvätného čítania v piatok štvrtého týždňa v období „Cez rok“, ak je posvätné čítanie v noci alebo včasráno v tretej slohe:

Tys' nás, Kriste, vyburcoval
z hriešnosti a nevery [...]⁶⁹

sa nedá z kontextu jednoznačne zistiť, či sa píše o konkrétnom skutku proti prvému alebo proti šiestemu a deviatemu Božiemu prikázaniu. Môžeme sa len domnievať, že ide o prvé Božie prikázanie. Nemôžeme však vylúčiť ani šieste a deviate Božie prikázanie. Tomu by sme zamedzili použitím výrazu „neviera“.

V latinskom originále sa v danom hymnuse používajú iné slová. Nachádzajú sa v ňom ekvivalenty ani slovenského slova „neviera“ ani „nevera“.⁷⁰

ca) Na sviatok sv. apoštola Tomáša v Druhom čítaní Posvätného čítania:

⁶⁶ *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum IV*, s. 251.

⁶⁷ „Modlitba dňa. Streda po 5. veľkonočnej nedeli,“ in POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA PRE BOHOSLUŽBU, *Rímsky misál*, Typis Polyglottis Vaticanis, 2001, s. 268; „Kolekta. Streda po Piatej veľkonočnej nedeli,“ in KONGREGÁCIA PRE BOŽÍ KULT A DISCIPLÍNU SVIATOSTÍ, *Rímsky misál*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha – Vojtech spol. s r. o., 2021, s. 412; „Modlitba. Ranné chvály. 5. veľkonočný týždeň. Streda,“ in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu II*, s. 817 <https://lh.kbs.sk/default.htm> [zverejnené 31. 8. 2020, cit. 15. 1. 2022].

⁶⁸ *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum II*, s. 661.

⁶⁹ *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu IV.*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1992, s. 1206; „Liturgia hodín, piatok štvrtého týždňa v období ‚Cez rok‘, ak je posvätné čítanie v noci alebo včasráno,“ <https://breviar.kbs.sk/default.htm> [zverejnené 31. 8. 2020, cit. 15. 1. 2022].

⁷⁰ Porov. *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum IV.*, Octava impressio, Edictio typica, Typis Polyglottis Vaticanis, 1975, s. 953.

Tento [...] učeník chýbal a keď [...] počul, čo sa stalo, odmietol uveriť, čo mu hovorili. Pán prišiel znova a neveriacemu učeníkovi ponúkol bok, aby sa ho dotkol [...] a tým, že mu ukázal svoje otvorené rany, zahojil ranu jeho nevery.[...]
Myslíte si, že to bola náhoda, keď vtedy tento vyvolený učeník chýbal, ale potom prišiel a počul, keď počul, pochyboval, v pochybnostiach sa dotkol a keď sa dotkol, uveril? [...]

To zariadila nebeská dobrota [...], aby sa [...] pochybujúci učeník dotkol rán na tele svojho Učiteľa a tým zahojil v nás rany nevery. Pre našu vieru bola [...] Tomášova nevera užitočnejšia ako viera veriacich učeníkov.⁷¹

Internetová verzia tohto textu uvádza namiesto výrazu „nevera“ vždy termín „neviera“, spolu trikrát:

Pán [...] neveriacemu učeníkovi [...] tým, že mu ukázal svoje otvorené rany, zahojil ranu jeho nevery. [...]

To zariadila nebeská dobrota [...], aby sa [...] pochybujúci učeník dotkol rán na tele svojho Učiteľa a tým zahojil v nás rany nevery. Pre našu vieru bola [...] Tomášova neviera užitočnejšia ako viera veriacich učeníkov.⁷²

V latinskom texte je vždy uvedené slovo: „infidelitatis“: „[...] infidelitátis illius vulnus sanávit“, „[...] in nobis vúlnera sanáret infidelitátis“, „[...] Thomae infidelitatis ad fidem [...]“.⁷³

cb) Na sviatok Premenenia Pána:

Ježiš zjavil svojim učeníkum na vrchu Tábor tajomstvo. [...] Aby z prítomných vecí uverili budúce, na vrchu [...] im [...] ponúkol božské zjavenie [...]. Akoby im chcel povedať: „Aby časový odstup nezapríčinil vo vás neveru, [...]“.⁷⁴

Internetová verzia tohto textu je na rozdiel od predchádzajúceho identická s tlačенou podobou a na danom mieste tiež používa slovo „nevera“.⁷⁵

⁷¹ GREGOR VELKÝ, „Homílie na evanjeliá,“ (Hom. 26, 7–9), in PL 76, 1201–1202, in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu III*, s. 1604–1605.

⁷² GREGOR VELKÝ, „Homílie na evanjeliá,“ (Hom. 26, 7–9), in PL 76, 1201–1202, in *Liturgia hodín*, <https://breviar.kbs.sk/default.htm> [zverejnené 12. 8. 2020, cit. 15. 1. 2022].

⁷³ *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum III.*, Octava impressio, Typis Polyglottis Vaticanis, 1975, s. 1353.

⁷⁴ ANASTÁZ SINAJSKÝ, „Reči v deň Premenenia Pána,“ (Nn. 6–10: Mélanges d'archéologie et d'histoire 67 [1955], 241–244), in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu IV.*, Posvätné čítanie, Druhé čítanie, s. 1301.

⁷⁵ ANASTÁZ SINAJSKÝ, „Reči v deň Premenenia Pána,“ (Nn. 6 – 10: Mélanges d'archéologie et d'histoire 67 [1955], 241–244), in *Liturgia hodín* <https://breviar.kbs.sk/default.htm> [zverejnené 12. 8. 2020, cit. 15. 1. 2022].

Latinská pôvodina obsahuje výraz „incredulitas“ vo vete: „Ne témporis intervállum incredulitátem [...]“, ⁷⁶ ktorý je do slovenčiny preložený výrazom „nevera“.

cc) V pondelok Devätnásteho týždňa:

Ježiš [...] plače nad Jeruzalemom, ktorý si svojou neverou pripravoval záhubu, [...].⁷⁷

Latinský originál má opäť termín „incredulitas“ vo vete: „[...] quae incredulitátem sua exítium [...]“, ⁷⁸ do slovenčiny rovnako preložený slovom „nevera“.

V troch textoch *Liturgie hodín* v tlačenej forme sa nepoužíva výraz „neviera“, ktorý je v nich oprávnený, keďže sa všetky zaoberajú témou prvého Božieho prikázania.

V texte *Katechizmu Katolíckej cirkvi* je vo *Vecnom registri* pod heslom „Nevera“ uvedené:

- Definícia a pojem nevery, 2089;
- Manželská nevera, 2380–81;
- Nevera ako hriech, 678, 1851.⁷⁹

Pri pohľade na významy slova „nevera“ v uvedených bodoch *Katechizmu Katolíckej cirkvi* zistíme, že v prvom uvedenom bode 2089:

Nevera je nedbanlivosť o zjavenú pravdu [...].⁸⁰

je tento výraz použitý vo význame prvého Božieho prikázania, čo potvrdzuje aj to, že sa nachádza v texte o ňom.⁸¹

⁷⁶ ANASTÁZ SINAJSKÝ, „Sermo in die Transfiguratione Dómini,“ (Nn. 6–10: *Mélanges d'archéologie et d'histoire* 67 [1955], 241 – 244), in *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum IV., Ad Officium lectionis, Lectio altera*, s. 1029.

⁷⁷ TEODORET CYRÉNSKY, „Traktát O Pánovom vtelení,“ (Nn. 26–27), in PG 75, 1466–1467, in *Liturgia hodín podľa rímskeho obradu IV., Posvätné čítanie, Druhé čítanie*, s. 53.

⁷⁸ TEODORÉTUS CYRÉNSIS, „Tractátus De incarnatione Dómini,“ (Nn. 26–27), in PG 75, 1466–1467, in *Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum IV., Ad Officium lectionis, Lectio altera*, s. 64.

⁷⁹ *Katechismus Katolíckej cirkvi*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1998, s. 818.

⁸⁰ Tamtiež, 2089.

⁸¹ Tamtiež, nadpis v bode 2083.

Latinský text na tomto mieste: „*Incredulitas est veritatis revelatae negligentia [...]*“⁸² používa slovo „*incredulitas*“.

V druhom prípade je slovo „*nevera*“ v bodoch 2380–2381 upresnené adjektívom „*manželská*“ na „*Manželská nevera*“. Z toho je zrejmé, že ide o matériu šiesteho a deviateho Božieho prikázania, v ktorom je predmetný text umiestnený:⁸³

*Cudzoložstvo. Toto slovo označuje manželskú neveru.*⁸⁴

V latinskom znení čítame: „*Adulterium. Hoc verbum infidelitatem designat coniugalem.*“⁸⁵

Pri porovnaní textov z bodov 2089 a 2380, zaoberajúcich sa prvým a šiestym a deviatym prikázaním zistíme, že slovo „*nevera*“ je v druhom prípade v bode 2380 spresnené prídavným menom „*manželská*“. Je to pomôcka na rozlíšenie rozdielu v hriechu proti prvému, respektíve šiestemu a deviatemu prikázaniu.

V bode 591 predmetného dokumentu nachádzame formuláciu:

[...] členovia [veľrady] konali [...] zo „zaslepenosti“ nevery.⁸⁶

Latinsky:

[...] membra [Synedrii] [...] agebant [...] propter caecitatem incredulitatis.⁸⁷

Slovo „*nevera*“ tu hovorí o tom, čo sa po slovensky presne povie: „*neviera*“, čiže v súvislosti s prvým Božím prikázaním.

Podobne znejúci text je v *Spoločných modlitby veriacich II.*: „*Modlime sa za tých, ktorí sa topia v hriechoch [...] manželskej nevery, [...]*“⁸⁸

Komparácia bodov 2089 a 2380 v latinskej verzii ukazuje, že v materskom jazyku Katolíckej cirkvi je v prvom texte slovo „*incredulitas*“,

⁸² *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 2089.

⁸³ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, nadpis pred bodom 2331.

⁸⁴ Porov. tamtiež, 2380.

⁸⁵ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 2380.

⁸⁶ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 591.

⁸⁷ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 591.

⁸⁸ NEPŠINSKÝ – TUKA – STAROŠTÍK – ZVARA – DUBINA – FÁBRY, [Zostavovatelia], *Spoločné modlitby veriacich II. Druhý zväzok. Cezročné obdobie*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2010, s. 170.

v druhom prípade, pojednávajúcom o šiestom a deviatom prikázaní, iný výraz „infidelitatem“, okrem toho spresnený slovom „coniugalem“.

Z toho vyplýva, že kým slovenský text používa na oba rozdielne hriechy často iba jeden termín „nevera“, latinský text medzi nimi rozlišuje používaním dvoch rozdielnych výrazov „incredulitas“ pri prvom Božom prikázaní a „infidelitas“ pri šiestom a deviatom prikázaní.

Latinsko-slovenský a slovensko-latinský slovník od autorov J. Špaňár, a J. Hrabovský neuvádza podstatné meno „incredulitas“, len prídavné meno „incrédulus“, ktoré prekladá ako „neveriaci“, nedôverčivý“. ⁸⁹ Obsahuje však termín „infidélitás“, ktoré znamená „1. „nevernosť“, „vierolomnosť“, 2. „nepoctivosť“, „nespoľahlivosť“. ⁹⁰

Správne použitie slova „nevera“ nachádzame napríklad v rozhovore s cirkevnou právničkou v otázke:

Ďalšou z vád je omyl ohľadne jednoty [...]. Osoba z páru si vyhradí „právo na neveru“. Ako sa [...] dokazuje pred cirkevným súdom nevera, [...]?

aj v odpovedi:

Nevera [...] sa pred súdom dokazuje prostredníctvom výpovedí manželov, [...]. Nevera [...] nie je dôvodom na vyhlásenie nulity manželstva. [...]

Pokiaľ ide o dokazovanie omylu vo vlastnostiach manželstva, bolo by potrebné preukázať, že [...] dotyčná osoba [...] nevedela o tom, [...] že má dodržiavať vernosť. [...] Môžeme si predstaviť situáciu, [...] ak je niekde úplným štandardom nevera a [...] dotyčný nezažil, čo to znamená mať iba jedného partnera.“ ⁹¹

V citovaných slovách rozhovoru nie je pri slove „nevera“ nikde prívlastok „manželská“. V tomto prípade je však použité slovo „nevera“ v poriadku aj bez neho, lebo z kontextu je zjavné, že ide o hriech proti šiestemu a deviatemu Božiemu prikázaniu.

⁸⁹ Porov. JÚLIUS ŠPAŇÁR – JOZEF HRABOVSKÝ, *Latinsko-slovenský a slovensko-latinský slovník*, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969, s. 313.

⁹⁰ Porov. *tamtiež*, s. 323.

⁹¹ ZASTOLOM.SK, „Cirkevná právnička: Nulitných manželstiev je viac, než si myslíme. Asi polovica skúmaných manželstiev býva neplatných. Blog,“ <https://blog.postoj.sk/60971/cirkevna-pravnicka-najdolezitejsimi-svedkami-pri-dokazovani-neplatnosti-manzels> [zverejnené 15. 9. 2020, cit. 15. 1. 2022].

Dôvodom použitia rovnakého slova v oboch prikázaniach mohlo byť to, na čo poukazuje záverečná veta 2380. bodu:

Proroci [...] V cudzoložstve vidia obraz hriechu modloslužby⁹²

čiže aj určitá obsahová príbuznosť v tom zmysle, že modloslužbu, ktorej formou je aj nevier a v jedného pravého Boha Izraela, proroci na Boží pokyn viackrát prirovnávali k cudzoložstvu.

Vo štvrtom⁹³ uvedenom bode 678:

Ježiš [...] zvestoval súd v posledný deň. [...] Vtedy bude odsúdená zavinená nevera, [...]⁹⁴

po latinsky:

Iesus [...] nuntiavit ultimi diei Iudicium. [...] Tunc culpabilis condemnabitur incredulitas [...]⁹⁵

sa slovami „nevera“, respektíve „incredulitas“ myslí previnenie proti prvému Božiemu prikázaniu.

Vo všetkých doteraz citovaných bodoch môžeme konštatovať, že z kontextu sme okamžite zistili význam slova „nevera“, resp. „incredulitas“ v oboch jazykoch, či sa vzťahuje na prvé alebo šieste a deviate prikázanie.

To však neplatí o poslednom, piatom bode 1851, kde máme znenie:

V Kristovom umučení [...] hriech najvýraznejšie prejavuje svoju [...] mnohotvárnosť: neveru, vražednú nenávisť, [...]⁹⁶

In passione [...] Christi [...], peccatum suam [...] multipliciter optime manifestat: incredulitatem, mortiferum odium, [...].⁹⁷

⁹² Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 2380.

⁹³ V treťom uvedenom bode 2381 sa nenachádza nič k našej téme, preto ho necitujem.

⁹⁴ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 678.

⁹⁵ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 678.

⁹⁶ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1851.

⁹⁷ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, 1851.

Tu sa vynára otázka: Čo sa v tomto bode myslí slovami „nevera“, resp. „incredulitas“ v oboch jazykoch? Hriech proti prvému alebo šiestemu a deviatemu prikázaniu? Ani zo slovenského ani z latinského textu to v tomto bode nevieme presne zistiť. V tomto špecifickom texte môžeme len konštatovať, že ide o hriech proti obom.

Ako uvidíme neskôr pri tomto pojme, slovenčina by to na rozdiel od latinčiny dokázala rozlíšiť slovami „neviera“ alebo „nevera“, ale, paradoxne, mala by s latinským slovom „incredulitas“ aj istý problém, ako ho v tejto vete správne preložiť: prvým alebo druhým variantom?

Slovo „nevera“ ako opozitum k výrazu „viera“, teda vo vzťahu k prvému Božiemu prikázaniu, nachádzame aj v nadpise vedeckého článku: *Akt viery a dôvod nevery v myslení Johna Henryho Newmanna*.⁹⁸

Z tohto hľadiska je zaujímavý text 5. časti *Zadosťučinenia* v pobožnosti *Zadosťučinenie Božskému Srdcu Ježišovmu*. V druhom zvolaní: „Čím väčší sa nevera usiluje olúpiť nás o nádej večnosti, [...]“⁹⁹ je použité slovo „nevera“ v zmysle prvého Božieho prikázania. Vo štvrtjej invokácii: „Čím väčší neviera napáda tvoje božstvo, [...]“¹⁰⁰ je však v súvislosti s tým istým prvým Božím prikázáním použitý výraz „neviera“. Bola dôvodom pre dve rôzne slová v jednom texte snaha o štylistický pestrejší text použitím synonym? Aj takto možno chápať slová „nevera“ a „neviera“. Z pohľadu presného významu oboch slov a úsilia o ich jednoznačnosť to však nie sú synonymá, ale výrazy s rozdielnym významom. Ich použitie v tejto časti pobožnosti ako predpokladané synonymá sú prejavom znejasňovania textu. V tomto prípade sa malo použiť len slovo „neviera“ ako to vzorovo nachádzame v tej istej liturgickej knihe v *Odprosujúcej modlitbe na slávnosť Najsvätejšieho Srdca Ježišovho*, kde sa len jediný raz, a to vo vete: „[...] tvrdošíjne sa protivia neverou, [...]“¹⁰¹ vyskytuje vzhľadom na prvé Božie prikázanie správny výraz „neviera“.

Slovo „neviera“ sa vyskytuje aj v texte, ktorým predseda Konferencie biskupov Slovenska mons. Stanislav Zvolenský 6. augusta 2020 požiadal o intervenciu Európsky súd pre ľudské práva v spore proti Španielsku v súvislosti s vyobrazením nevhodného umeleckého diela autora M. Azconu:

⁹⁸ Porov. Jozef URAM, „Akt viery a dôvod nevery v myslení Johna Henryho Newmanna,“ *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis* 7, č. 2 (2010): 167.

⁹⁹ *Modlitebník pre verejnú pobožnosť*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2001, s. 126.

¹⁰⁰ Tamtiež, s. 126.

¹⁰¹ Tamtiež, s. 552.

[...] konkrétna osoba ako nezamýšľaný efekt svojho vyjadrenia neviery môže uraziť náboženské cítenie určitej skupiny osôb.¹⁰²

Výraz „neviera“ by nebolo potrebné prezentovať, lebo sa nachádza v *Slovníku súčasného slovenského jazyka*, podľa ktorého znamená „nedostatok al. absencia, neprítomnosť náboženskej viery; op. viera“, ¹⁰³ v *Krátkom slovníku slovenského jazyka*¹⁰⁴ a v *Pravidlách slovenského pravopisu*¹⁰⁵ minimálne už štvrtstoročie. Je však málo známy a ešte menej používaný, takže jeho publikovanie môže prispieť k jeho častejšiemu, v lepšom prípade stálemu, používaniu, a tým aj k odstráneniu jazykovej dvojznačnosti. Príčinou používania slova „nevera“ v súvislosti s prvým Božím prikázaním, respektíve s ateizmom či materializmom môžu byť podobné slová: „neverec“, „neveriaci“, „neveriacky“, ¹⁰⁶ ktoré sú obsahovo príbuzné so slovom „neviera“, ale prvými piatimi hláskami „never-“ sú identické s významovo odlišným slovom „nevera“.

ZÁVER

V tretej časti projektu *Návrhy na spresnenie teologickej terminológie v slovenčine* som prezentoval návrhy na spresnenie niektorých pojmov z morálnej a dogmatickej teológie. Uvedené pojmy z morálnej teológie sú viac všeobecného rázu, s ktorými sa stretáva značná časť populácie. Napriek tomu, že sú rozšírené v spoločnosti, mnohí ľudia ich nepovažujú za presné ani z jazykového hľadiska, tým menej z náboženského.¹⁰⁷ Nesplňajú

¹⁰² Porov. TK KBS, „KBS intervenuje v spore pred Európskym súdom pre ľudské práva,“ <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20200806036> [zverejnené 6. 8. 2020, cit. 15. 1. 2022].

¹⁰³ SLOVENSKÁ AKADEMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA SAV, *Slovník súčasného slovenského jazyka. M – N*, tretí zväzok, Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2015, s. 958.

¹⁰⁴ Porov. SLOVENSKÁ AKADEMIA VIED. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA SAV, *Krátky slovník slovenského jazyka*, s. 376.

¹⁰⁵ Porov. SLOVENSKÁ AKADEMIA VIED. JAZYKOVÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA SAV, *Pravidlá slovenského pravopisu*, s. 279.

¹⁰⁶ Porov. tamtiež; Marian ŠURÁB, „Boh, Otec Ježiša Krista – centrálna téma homílií,“ in *Pedagogika religii w kontekście edukacyjnym*, redaktor Marian Włosiński, Włocławek: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, 2011, s. 214.

¹⁰⁷ Porov. Patrik MATURKANIČ – Ivana TOMANOVÁ ČERGEŤOVÁ – Roman KRÁLIK – Lubomír HLAD – Marie ROUBALOVÁ – José GARCÍA MARTÍN – Viliam JUDÁK – Amantius AKIMJAK

kritériá pre definíciu slova termín, ktorý reprezentuje vedecký pojem, ktorý je výsledkom vyššej úrovne poznávania skutočnosti. Rodový pojem aj druhové rozdiely sa vymedzujú z hľadiska systematiky daného odboru, ako ich stanovujú odborníci na základe súčasnej úrovne vedeckého poznania.¹⁰⁸ Dogmatické pojmy Katolíckej cirkvi sú z oblasti úvodu do tejto teologickej disciplíny. Ponúkajú možnosť pouvažovať, nakoľko by mohli nahradiť doteraz používané výrazy, čo by prispelo k spresneniu skutočnosti, ktorú vyjadrujú.

Suggestions for Refining Theological Terminology in Slovak: Part III

Keywords: Suggestions; Refinement; Terminology; Dogmatic Theology; Moral Theology; Catholic Doctrine; Unambiguity; the Slovak Language

Abstract: There are words in the Catholic doctrine where the meaning is not unambiguous, but ambiguous or polysemous. Ideally, there should be more monosemic and less polysemic expressions. This cannot be prevented in many cases. There are several options, however, where ambiguity or polysemy can be eliminated. This may help to refine Catholic doctrine. The aim of my study is not the pastoral aspect as a matter of priority, consisting in the gradual introduction of new terms into homilies, catechisms or prayer books, but a theological view, whereby the task is to argue from the aspect of the content of the doctrine and correctness of the Slovak language. This viewpoint should help those in charge of the Church to consider the validity of these suggestions and, accordingly, apply at least some of them in pastoral and liturgical practice.

prof. ThDr. Jozef Krupa
Rímskokatolícka cyrilometodská fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Kapitulská 26
81458 Bratislava
krupa1@uniba.sk

– Lucia PETRIKOVIČOVÁ, „The Phenomenon of Social and Pastoral Service in Eastern Slovakia and Northwestern Czechia during the COVID-19 pandemic. Comparison of Two Selected Units of Former Czechoslovakia in the Context of the Perspective of Positive Solutions,” *International Journal of Environmental Research and Public Health* 19, č. (2022): 2480.

¹⁰⁸ Porov. SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA SAV, *Slovník súčasného slovenského jazyka*, Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006. s. 42, https://www.juls.savba.sk/attachments/pub_sssj/uvod_a-g_1_zv.pdf [zverejnené 24. 7. 2006, cit. 22. 2. 2022].